

University of Groningen

At your own risk

Pattiselanno, Kim Lianne

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2016

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Pattiselanno, K. L. (2016). *At your own risk: The importance of group dynamics and peer processes in adolescent peer groups for adolescents' involvement in risk behaviors*. [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. Rijksuniversiteit Groningen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Nederlandstalige Samenvatting

(Summary in Dutch)

De adolescentie is de overgangsfase tussen de kindertijd en volwassenheid, waarin jongeren hun eigen identiteit proberen vorm te geven. Waar kinderen vooral kijken naar ouders en andere belangrijke volwassenen, kijken jongeren meer naar elkaar bij het nemen van beslissingen over hun gedrag. Relaties met leeftijdsgenoten zijn van fundamenteel belang om geaccepteerd te worden, steun te krijgen en erbij te horen (e.a., Baumeister & Leary, 1995; Buhrmester, 1990; Coleman, 1961; Juvonen, 2006; Newman et al., 2007; Rubin et al., 2006). Vooral groepen van leeftijdsgenoten zijn belangrijk, omdat jongeren hiermee de meeste tijd doorbrengen (Brown & Klute, 2003; Gifford-Smith & Brownell, 2003; Hallinan, 1980; Rasmussen & Salkind, 2008). Onder leeftijdsgenoten vinden jongeren sociale steun, verbondenheid, acceptatie en kijkt men het meest naar elkaar bij het nemen van beslissingen over gedrag (zie ook Brown, 1990; Hartup, 1993; Kwon & Lease, 2007).

Hoewel leeftijdsgenoten belangrijk zijn voor de sociaal-emotionele ontwikkeling van jongeren en het vertonen van prosociaal gedrag (Buhrmester, 1996; Rubin et al., 2006), kunnen zij elkaar ook beïnvloeden in minder gunstige aspecten, zoals risicogedrag. Wat volwassenen het liefst zien (positief gedrag), is niet altijd toonaangevend voor jongeren. In het bijzonder gedrag dat zorgt voor (een volwassen) status, maar (nog) niet acceptabel is om door jongeren vertoond te worden, is aantrekkelijk en leeftijdsgenoten stimuleren elkaar ook om deel te nemen in deze gedragingen (Moffitt, 1993). Onderzoek naar risicovolle gedragingen van jongeren, zoals agressie, criminaliteit of middelengebruik, laat dan ook zien dat leeftijdsgenoten een van de belangrijkste factoren zijn voor het eigen risicogedrag van jongeren (e.a., Dishion et al., 1995; Henry et al., 2001; Kerr et al., 2012; Patterson et al., 2000; Svensson et al., 2012; Weerman, 2011).

Door gebruik te maken van state-of-the-art analysetechnieken kunnen we tegenwoordig de relatie tussen het (risico)gedrag van jongeren en hun leeftijdsgenoten analyseren. Met behulp van zogenaamde sociale netwerkanalyse (SIENA; Ripley et al., 2014; Snijders et al., 2010) zijn we in staat te onderzoeken in hoeverre jongeren een impact hebben op elkaars leven. Deze methode kan hierbij zogeheten selectie- en invloedprocessen uit elkaar halen. Het selectieproces zoals hier bedoeld verwijst naar de tendens van mensen om relaties aan te gaan met soortelijke anderen (Byrne, 1971; Lazarsfeld & Merton, 1954). Met invloedprocessen wordt de menselijke tendens tot het aanpassen van gedrag aan het gedrag van andere mensen waar men sociale relaties mee heeft bedoeld (Cohen, 1977; Friedkin, 1998). Beide processen zorgen er voor dat jongeren in de adolescentie steeds meer op elkaar gaan lijken.

De meeste onderzoekers zijn het er over eens dat het selectieproces en het invloedsproces hand in hand gaan en inzichtelijk kunnen maken waarom jongeren de neiging hebben om op elkaar te lijken in hun (risico)gedrag. Over de mechanismen die hier aan ten grondslag liggen is echter nog veel onduidelijk. In dit proefschrift probeer ik in te gaan op de vragen hoe en onder welke omstandigheden jongeren op elkaar gaan lijken, waarbij vooral de aandacht uitgaat naar het invloedsproces. Daarbij toon ik aan hoe groepsdynamiek en processen tussen leeftijdsgenoten gerelateerd zijn aan het risicogedrag van jongeren. De uitgevoerde studies geven inzicht in de aspecten van beïnvloeding die een rol spelen in adolescent risicogedrag en de manier waarop het proces van beïnvloeding plaatsvindt. Centraal in de uitgevoerde empirische studies staat het idee dat het essentieel is voor jongeren om geaccepteerd te worden en erbij te horen (e.a., Baumeister & Leary, 1995; Berndt, 1979; Coleman, 1961; Rubin et al., 2006). Dit doel kan onder andere bereikt worden door het verkrijgen van status (populariteit), het ontvangen van affectie en goedkeuring of bevestiging in het gedrag dat men vertoont (Lindenberg, 1996; 2001; Ormel et al., 1999; Ormel, 2002). Deze drie subdoelen kunnen weer bereikt worden door gedrag te vertonen dat aantrekkelijk of gewenst/correct wordt gevonden door anderen.

In hoofdstuk twee is onderzocht hoe statusverschillen tussen jongeren in groepen gerelateerd zijn aan verschillen in het risicogedrag van deze jongeren. Hierbij wordt gesteld dat agressie en prosociaal gedrag functioneel zijn voor het behoud van sociale status of populariteit. Binnen sommige groepen van leeftijdsgenoten kan er meer concurrentie zijn voor deze status, wat het moeilijker maakt om die sociale status te behouden (Adler & Adler, 1998; Eder, 1985). Om deze status te behouden zouden jongeren meer geneigd zijn om agressief gedrag te vertonen om hun dominante positie onder leeftijdsgenoten te benadrukken (zie ook Cillessen & Mayeux, 2004; Dijkstra et al., 2009). Prosociaal gedrag zou daarentegen minder waarschijnlijk zijn, omdat het in een concurrerende context kostbaar kan zijn om zich prosociaal te gedragen (Clark & Mils, 1993), maar ook omdat het zoeken van hulp zwaktes naar voren kan brengen (Ryan et al., 2001; Shim et al., 2013). Daarom beargumenteren we in hoofdstuk twee dat concurrentie het grootst is in egalitaire groepen (groepen waar weinig verschillen tussen sociale status zijn), omdat jongeren zich hier meer bewust zijn van anderen die hun positie zouden kunnen aanvechten en met hen kunnen concurreren voor status. We verwachten dat de relatie tussen individuele status en agressie dan ook het hoogst is in egalitaire groepen. De relatie tussen individuele status en prosociaal gedrag zal juist minder

sterk zijn in egalitaire groepen, omdat het hier kostbaar en risicovol kan zijn om zich prosociaal te gedragen.

Uit de resultaten van hoofdstuk twee blijkt dat jongeren in egalitaire groepen, vooral als die alleen individuen bevatten van hetzelfde geslacht, agressiever zijn (zoals verwacht), maar ook prosociaal zijn (in tegenstelling tot onze verwachtingen). We beargumenteren dat deze resultaten mogelijk verklaard kunnen worden door te kijken naar wie jongeren hun gedrag uiten: we hebben nu alleen gekeken wie agressief zijn, maar niet tegen wie ze agressief zijn. Agressie kan namelijk ook worden geuit naar anderen buiten de groep, terwijl prosociaal gedrag mogelijk voornamelijk geuit wordt naar groepsleden. Ook vonden we in hoofdstuk twee dat er verschillen lijken te zijn tussen groepen van leeftijdsgenoten die bestaan uit hetzelfde geslacht en gemengde groepen. Het lijkt zo te zijn dat er verschillende processen plaatsvinden als we deze groepen met elkaar vergelijken. Tot slot introduceert hoofdstuk twee een nieuwe maat van hiërarchie, die adequater vastlegt hoe de structuur van een statushiërarchie tussen jongeren er uit kan zien, in tegenstelling tot de meest gebruikte maat voor hiërarchie: de standaard deviatie. Onze maat van hiërarchie is zodoende beter in staat is om verschillende hiërarchische structuren op te sporen en daarmee ook subtiele verschillen in de analyses.

In hoofdstuk drie wordt vervolgens onderzocht hoe verschillen in sociale status een effect hebben op het gedrag van individuele groepsleden. De verwachting was dat vooral jongeren met een lage sociale status worden beïnvloed door leeftijdsgenoten, niet alleen omdat jongeren met een hogere status meer macht en dus meer invloed hebben op leeftijdsgenoten met een lagere status, maar ook omdat jongeren hun eigen (lagere) sociale status kunnen verhogen door het gedrag van leeftijdsgenoten, die al een hoge sociale status hebben, na te doen (Cialdini & Richardson, 1980; Dijkstra et al., 2010). Uit de resultaten van hoofdstuk drie blijkt echter dat jongeren met een lagere status niet meer of minder beïnvloed worden dan jongeren met een hoge status. Dit kan mogelijk komen doordat jongeren verschillen in hoeverre ze graag een hoge status willen hebben. Uit onderzoek blijkt dat individuen die een bepaald doel nastreven, meer geneigd zijn om dingen te doen die hen helpen dat doel te bereiken (Caravita & Cillessen, 2012; LaFontana & Cillessen, 2010). Jongeren die die dus als doel 'het hebben van een hoge status' hebben, zullen mogelijk meer beïnvloed worden door het gedrag van anderen met een hoge status dan jongeren die niet dat doel hebben.

Hoofdstuk drie onderzoekt ook hoe cohesie (hechtheid van relaties) tussen jongeren in de groep een effect kan hebben op hoe die jongeren elkaar beïnvloeden. Door het tonen van correct of gewenst gedrag maken jongeren het waarschijnlijker dat zij door groepsleden geaccepteerd worden en bij de groep gaan horen (Coleman, 1961; Horne, 2001). Vooral wanneer er grote cohesie onder groepsleden bestaat, is het gemakkelijker om te herkennen wat gewenst gedrag is, omdat er meer contact is tussen jongeren, en dit kan de overdracht van normen, regels en gedrag versterken (Horne, 2001). De verwachting was daarom dat jongeren, waarvan onder de groepsleden sprake was van een hoge cohesie, meer beïnvloed zouden worden door het gedrag van die groepsleden, dan jongeren waarvan er sprake was van een lagere cohesie onder de groepsleden. De resultaten van hoofdstuk drie laten echter zien dat jongeren in cohesieve/hechte groepen niet meer of minder beïnvloed worden door leeftijdsgenoten in hun risicogedrag dan jongeren in minder hechte groepen. Een reden daarvoor kan zijn dat er een verschil bestaat in hoeverre het belangrijk is voor een jongere om zich in de groep te conformeren aan correct of gewenst gedrag: in sommige groepen is er misschien meer ruimte voor diversiteit. Uit onderzoek blijkt dat de impact van gedragsnormen afhankelijk is van hoe belangrijk die norm is voor het individu (Cialdini et al., 1991).

In hoofdstuk vier is verder onderzocht of jongeren beïnvloed worden door risicogedrag van een leeftijdsgenoot in het algemeen of dat jongeren het specifieke gedrag van die ander nadoen. In de meeste studies wordt aangenomen dat het direct imiteren van waargenomen gedrag van anderen het cruciale proces is voor invloed in risicogedrag (e.a., Burk et al., 2008; De Cuyper et al., 2009; Haynie et al., 2014; Knecht et al., 2010; Weerman, 2011). Echter, de onderliggende aanname is dat invloed (maar ook selectie) betrekking heeft op specifiek gedrag in plaats van op het gedrag in het algemeen. In hoofdstuk vier onderzoeken we daarom of jongeren elkaar selecteren als groepsgenoot of beïnvloeden in risicogedrag in het algemeen of in specifieke handelingen, waarbij we gebruik maken van een relatief nieuwe manier van het analyseren van een afhankelijke (gedrags)variabele, door deze in te voeren als een 'two-mode' netwerk in SIENA. Invloed (en selectie) worden daarbij alleen als zodanig gezien als het exact hetzelfde gedrag betreft (bijvoorbeeld als 'beide' jongeren wel eens een muur hebben beklad en niet als de één een muur heeft beklad en de ander vervolgens steelt).

De resultaten uit hoofdstuk vier laten zien dat jongeren niet (alleen) beïnvloed worden in delinquentie in het algemeen, maar ook in specifieke delinquente gedragingen. Jongeren zijn geneigd om exact hetzelfde gedrag te

vertonen als dat van hun leeftijdsgenoten. Selectie leek zich niet af te spelen voor specifiek gedrag. In dit geval selecteerden jongeren anderen als groepsgeenoot als zij ook delinquentie vertoonden, onafhankelijk van welk gedrag dat precies was. Het onderzoek in hoofdstuk vier heeft mogelijk ook implicaties voor ander soort gedrag, zoals gezondheidsgedrag (bijvoorbeeld sportactiviteiten), die meestal ook bestaan uit verschillende gedragingen. Er is al aangetoond dat selectie van en invloed door leeftijdsgenoten ook relevante processen zijn voor dit gedrag (e.a., De la Haye et al., 2011; Gesell et al., 2012; Shoham et al., 2012; Simpkins et al., 2013), maar ook hier combineren de meeste analyses verschillende gedragingen en kijkt men niet naar selectie of invloed in specifiek gedrag.

Hoofdstuk vijf onderzoekt tot slot of jongeren waargenomen gedrag van leeftijdsgenoten imiteren of dat ze worden beïnvloed door wat ze denken dat hun leeftijdsgenoten doen. Hoewel jongeren leren welk gedrag gepast is in een bepaalde context, door middel van observatie en imitatie (Bandura & McClelland, 1977), zijn ze zijn ook geneigd om een perceptie te creëren van wat anderen doen door communicatie en de omgang met leeftijdsgenoten (Cialdini et al., 1991). Op die manier leren jongeren ook welk gedrag gewenst of correct is zonder dat ze het gedrag zelf hebben gezien. Omdat jongeren ook kunnen worden beïnvloed door de perceptie van het gedrag van leeftijdsgenoten, onderzoekt hoofdstuk vijf dit mogelijke mechanisme voor invloed naast directe invloed van jongeren in de groep. De resultaten van hoofdstuk vijf laten echter zien dat directe invloed van gedrag van leeftijdsgenoten waarschijnlijker is dan een indirecte invloed van gepercipieerd gedrag. In dit hoofdstuk vonden we geen effect van wat jongeren denken dat hun leeftijdsgenoten in de groep doen op hun eigen risicogedrag. Een reden daarvoor kan zijn dat de perceptie van het gedrag van leeftijdsgenoten sterkt overlapt met wat leeftijdsgenoten echt doen. Vooral voor jongeren die elkaar goed kennen (zoals in een groep) is dit waarschijnlijk. Toch vonden we ook dat jongeren een slechte perceptie hebben van wat hun leeftijdsgenoten doen. In veel gevallen gaven ze aan dat hun groepsleden geen risicogedrag vertoonden, terwijl hun groepsleden zelf aangaven dat wel te doen. Het kan dus ook zijn dat jongeren hun leeftijdsgenoten niet willen 'verlinken' bij het invullen van de vragenlijst.

In dit proefschrift is onderzocht hoe en onder welke omstandigheden jongeren een rol spelen in elkaars risicogedrag. De focus ligt hierbij op de groepsdynamieken en processen tussen leeftijdsgenoten in groepen, en het effect daarvan op risicogedrag. Uit dit proefschrift blijkt dat, hoewel groepsdynamieken een effect kunnen hebben op het gedrag van jongeren, jongeren niet verschillen in hun

individuele gedrag of gevoeligheid voor invloed wanneer we rekening houden met die groepsfactoren. Ook blijkt het zo te zijn dat jongeren hun gedrag direct en specifiek aanpassen aan het gedrag van hun leeftijdsgenoten in de groep, ongeacht in wat voor soort situatie ze zich bevinden. Wetenschappers geven vaak aan dat processen tussen jongeren mogelijk kunnen verschillen per context. Echter, uit mijn onderzoek blijkt dat invloed in risicogedrag in groepen van leeftijdsgenoten algemener lijkt te zijn dan verwacht. Om te voorkomen dat jongeren betrokken raken bij risicogedrag, is het daarom mogelijk belangrijk om ons te richten op het specifieke gedrag dat voorkomt (en niet risicogedrag in het algemeen). Bovendien is het goed om te realiseren dat sociale invloed onder jongeren hardnekkig is, maar ook dat dit niet betekent dat deze invloed negatief hoeft te zijn, immers, sociale beïnvloeding kan er ook toe leiden dat jongeren niet deelnemen in risicogedrag.

